

Аналіз індикаторів суспільного прогресу в контексті державної політики, спрямованої на реалізацію пріоритетів сталого розвитку України

Під час переходу до моделі сталого розвитку важливою є орієнтація на досягнення цілей суспільного прогресу. На підставі аналізу 17 основних індикаторів, що вимірюють різні аспекти суспільного добробуту й застосовуються у міжнародній практиці, зроблено висновок, що найважливішим індикатором, який дає можливість приймати ефективні рішення щодо розвитку всієї соціо-еколого-економічної системи, є інтегральний індикатор – індикатор справжнього прогресу (Genuine Progress Indicator, GPI). Індикатор GPI розраховується у низці країн світу на національному та регіональному рівнях. Взявши до уваги національні особливості статистичної інформації, здійснено розрахунок індикатора справжнього прогресу для України.

Ключові слова: теорія екологічної економіки, індикатор справжнього прогресу, сталий розвиток, суспільний прогрес.

Поняття сталого розвитку є невід’ємним від уявлення про сталий суспільний добробут, який, в свою чергу, пов’язаний з природним капіталом та послугами, що ним надаються. Аналіз системи об’єктивних показників, що на макрорівні характеризують інтегральні результати виробництва та його вплив на обсяг суспільного капіталу як джерела потенційних майбутніх можливостей суспільного розвитку створює інформаційну основу для прийняття рішень щодо впровадження у життя стратегії сталого розвитку.

При переході до моделі сталого розвитку важливим є досягнення цілей суспільного прогресу – сукупних якісних змін в економічній, екологічній, соціальній та політичній складових розвитку суспільства, які дозволяють забезпечувати потреби теперішнього покоління та створюють передумови для того, аби забезпечити потреби майбутніх поколінь, зберігаючи довкілля та раціонально використовуючи природні ресурси. Для втілення концепції сталого розвитку в життя та забезпечення сталого суспільного прогресу необхідне формування системи вимірів для кількісного і якісного оцінювання цього дуже складного процесу.

У міжнародній практиці застосовують різноманітні показники, що вимірюють окремо рівень економічного, екологічного чи соціального прогресу. Представники трансдисциплінарного наукового напрямку з екологічної економіки вважають за необхідне оцінювати економічний, екологічний та соціальний розвиток інтегральним показником, який у рамках забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку адекватно вимірював би результати функціонування національної економіки [9–14; 18]. Поряд з традиційними показниками, що використовуються урядами для вимірювання розвитку суспільства, розроблені й інші індикатори суспільного прогресу. Сьогодні ведеться активна наукова дискусія щодо того, наскільки вони придатні для того, щоб слугувати показниками сталості, та які індикатори могли б точніше,

об'єктивніше оцінити справжній добробут суспільства. Спостерігається тенденція до заміни показників виробництва показниками якості життя при вимірюванні реального суспільного прогресу, індикаторів зростання – індикаторами розвитку, вимірювання обсягів виробництва – вимірюванням добробуту суспільства.

Індикатори суспільного прогресу можна поділити на: індикатори економічного, екологічного, соціального прогресу та інші підходи до оцінки суспільного прогресу. Деякі індикатори відображають окремі аспекти сталого розвитку, проте існують і такі, що дозволяють оцінити інтегральний суспільний прогрес.

Індикатори сталого суспільного прогресу, з одного боку, відображають соціальні, економічні і екологічні параметри в єдиному комплексі; з іншого – їх розвиток розглядається через зміну станів, кожен з яких характеризується визначеною сталістю і здатністю до змін. Саме в цих двох площинах формується система індикаторів сталого розвитку [5].

Поступ України на шляху до сталого розвитку характеризують економічні, екологічні, соціальні та інші індикатори.

Аналіз економічних індикаторів свідчить, що характерним є зростання індексів конкурентоспроможності економіки та економічної свободи, а також зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення в Україні, проте за своєю ефективністю економіка України у світовому рейтингу займає лише 89 місце [16].

Такі екологічні індикатори, як індекс екологічної сталості, який оцінює і порівнює розвиток держав з екологічної точки зору, визначає 108 місце для України у порівнянні з іншими державами світу.

Місце України згідно з соціальними індикаторами свідчить про потенціал країни у сфері створення нових знань і про низький рівень суспільного добробуту. Україна посідає 42 місце в світовому рейтингу за індексом компетенції суспільства [22]; за індексом якості і безпеки життя – 98 місце у списку з 111 країн світу [22].

Позитивним для країни є зростання індексу людського розвитку, адже високі соціальних стандартів життя досягаються не лише за рахунок високого добробуту, але також як результат здатності здійснювати послідовну політику, спрямовану на гармонізацію основних чинників, що впливають на соціальний розвиток [21; 22].

На рис. 1 наведено місце України у світовому рейтингу за індикаторами, що вимірюють окремі аспекти розвитку країни.

Для оцінки суспільного прогресу міжнародні організації, дослідники розробили та апробували низку показників, зокрема таких, як вимірювач економічного добробуту (MEW) [11], екологічний ЧВП [13], вимірювач справжніх заощаджень (GS) [11], «зелений» ВВП («green» GDP) [13], індекс стійкого економічного добробуту (ISEW) [11], індикатор справжнього прогресу (GPI) [19; 20] та інші.

Розглядаючи індикатори економічного прогресу, варто зазначити, що найбільш поширеним на практиці показником, що використовується в світі та характеризує рівень економічного розвитку країни, є ВВП, проте, як зазначає Г. Дейлі, він не враховує тих видів діяльності (послуг, вигод), що перебувають за межами грошових потоків, не вимірює реального суспільного прогресу та, будучи покладеним в основу прийняття рішень, призводить до вибору помилко-

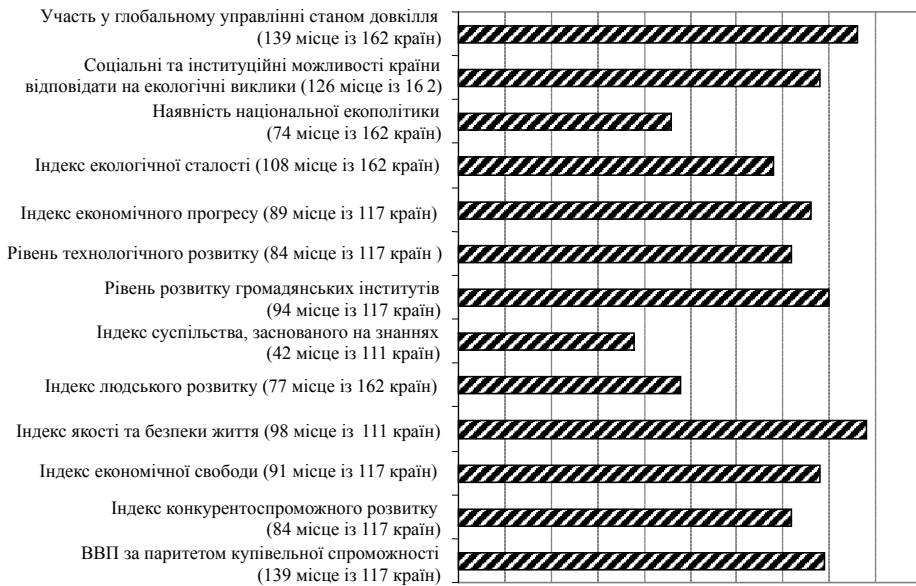

Рис. 1 Місце України в світовому рейтингу за деякими індикаторами прогресу [1; 15; 16; 20–22]

вої стратегії [4; 12–13]. Такі індикатори, як ВВП і ВНП (валовий національний продукт), потрібні, але також потрібні індикатори, які враховували б несумірні економічні, екологічні і соціальні елементи суспільної діяльності й інформували громадян і політиків про справжній прогрес. ВВП не враховує діяльності (послуг, вигод), що перебувають за межами грошових потоків, наприклад, діяльність домашніх господарств, догляд за дітьми і людьми похилого віку, та зміни запасу природного капіталу.

Індикатори екологічного прогресу оцінюють і порівнюють суспільний розвиток держав під кутом зору стану довкілля та дають можливість оцінити здатність країни забезпечити його охорону. Індикатори соціального прогресу показують рівень розвитку соціуму за певних економічних, політичних, екологічних умов.

Здійснивши аналіз 17 основних індикаторів, що вимірюють різні аспекти суспільного добробуту, ми дійшли висновку, що найважливішим індикатором, який дає можливість приймати ефективні рішення щодо розвитку всієї соціо-еколого-економічної системи, є інтегральний індикатор, бо він дає можливість оцінити реальний суспільний прогрес, враховуючи економічні, екологічні та соціальні аспекти розвитку суспільства та деякі види неринкової діяльності.

Базуючись на теорії екологічної економіки, методику розрахунку GPI розробили С. Cobb, J. Talberth та R. Costanza [10; 11; 19], а його застосування тривалий час активно пропагували представники неурядової організації Redefining Progress. Принципову сутність методики розрахунку індикатора справжнього прогресу GPI відображено в табл. 1.

Сама ідея розрахунку та застосування GPI спрямована на створення адекватного вимірника економічного добробуту з урахуванням ролі екстерналій (зовнішніх ефектів). Індикатор справжнього прогресу призначений для того, щоб відобразити ті аспекти економіки, які лежать поза монетарним зверненням. Показник GPI охоплює вартість деяких неринкових видів діяльності, створювану

Таблиця 1

Складові, що беруться до уваги при розрахунку GPI [18]

Складові GPI	Значення: позитивне чи негативне
1. Витрати на особисте споживання	Базове значення
2. Рівень особистого споживання, скоригований на нерівномірний дохід	Позитивне
3. Вартість батьківства та роботи по господарству	Позитивне
4. Вартість вищої освіти	Позитивне
5. Вартість добровільної (волонтерської) роботи	Позитивне
6. Послуги товарів довготривалого вжитку	Позитивне
7. Послуги доріг, вулиць та зв'язку	Позитивне
8. Чисті іноземні інвестиції, не вкладені у споживання	Позитивне
9. Вартість злочинів у суспільстві	Негативне
10. Вартість розлучень	Негативне
11. Вартість зменшення вільного часу	Негативне
12. Вартість безробіття та недостатньої зайнятості	Негативне
13. Витрати на споживання товарів довготривалого вжитку	Негативне
14. Витрати домогосподарств на зменшення забруднення	Негативне
15. Витрати на придбання товарів та послуг пересування	Негативне
16. Вартість автомобільних нещасних випадків	Негативне
17. Вартість забруднення води	Негативне
18. Вартість забруднення повітря	Негативне
19. Вартість шумового забруднення	Негативне
20. Втрати від зменшення заболочених екосистем	Негативне
21. Втрати від зменшення непорушених екосистем	Негативне
22. Втрати від зменшення лісового покриву	Негативне
23. Втрати від вичерпання невідновлюваних ресурсів	Негативне
24. Вартість шкоди, завданої викидами вуглецю	Негативне
25. Вартість виснаження озонового шару	Негативне
26. Чисті іноземні інвестиції, вкладені у фінансування споживання	Негативне

домогосподарствами та добровільною суспільною працею, вигоди від наявності транспортних шляхів, втрати, пов'язані з нерівним розподілом доходу, соціальні втрати, зумовлені транспортними аваріями, злочинами, розлученнями, зменшенням вільного часу, недостатньою зайнятістю тощо. Основним елементом GPI є індивідуальні витрати споживання (що в свою чергу є значною частиною ВВП), скориговані на Gini-індекс, що відображає нерівність розподілу доходів у суспільстві.

GPI є спробою виміряти ті товари та послуги, котрі насправді сприяють зростанню добробуту людей у країні. На рівні країни — це ефективний показник для вимірювання справжнього суспільного прогресу, здатний оцінювати вплив

на добробут населення та приймати ефективні рішення щодо функціонування економічної, екологічної, соціальної та інституційної складової розвитку. На місцевому рівні – це спосіб виміряти інтегральний соціо-еколого-економічний розвиток певного регіону та засіб досягнення сталого суспільного прогресу не тільки в цьому регіоні, а й у всій країні.

За даною методикою були проведені розрахунки GPI у низці країн світу, зокрема в Австралії, Нідерландах, Франції, Німеччині на національному рівні, у Канаді та США – на національному та регіональному рівнях. Як показали результати таких розрахунків, позитивна динаміка ВВП може не супроводжуватися позитивною динамікою GPI, що відображає суспільний прогрес. На рис. 2 зображена динаміка ВВП (GDP) та GPI у США.

Важливим аспектом практичного застосування GPI є те, що, відображаючи теперішній добробут населення, він дає інформацію про споживання такої максимальної кількості ресурсів, виробництво якої не порушує місткості екосистем та забезпечить таку ж можливість для майбутніх поколінь. Застосування GPI дає можливість зрозуміти, що добробут населення залежить не лише від економічного прогресу, але й від духовного задоволення широкого спектра потреб людини.

На противагу до ВВП, GPI бере до уваги понад двадцять аспектів життя, які ВВП ігнорує, включаючи оцінку вкладу в економіку численних соціальних і екологічних чинників. У структурі GPI є також різниця між економічними операціями, які збільшують добробут, і тими, які зменшують його. Зважаючи на наведені порівняння ВВП та GPI, можна зробити висновок, що GPI є більш результативним, до певної міри всестороннім вимірювачем благополуччя нації.

Для порівняння вищезазначених показників автори здійснили аналіз методики розрахунку GPI з огляду на національні особливості джерел інформації, зібрали відповідні дані та вперше зробили спробу розрахувати значення цього показника у 2007 році для України. За результатами розрахунків, значення GPI становить 103017,04 млн. грн., а ВВП, як відомо, згідно з офіційною статистикою становить 544153 млн. грн. [4], що у 5,2 разу більше значення GPI.

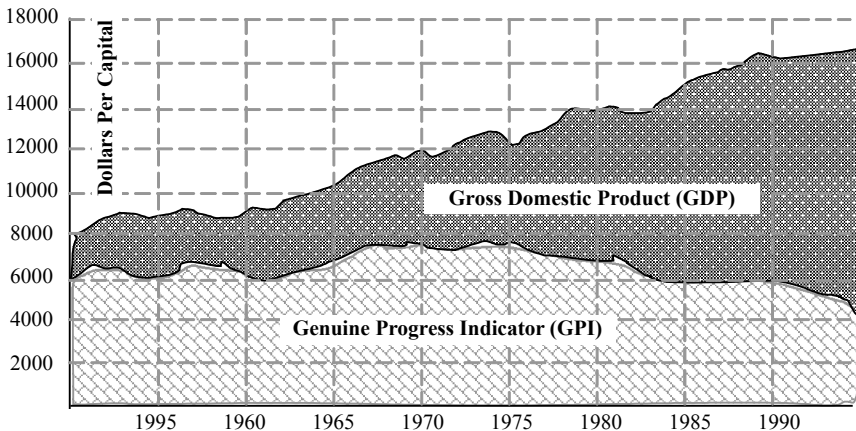

Рис. 2. Динаміка ВВП (GDP) та GPI у США [19]

Для України в контексті переходу до моделі сталого розвитку актуальним є впровадження розрахунку та аналізу багаторічної динаміки індикатора справжнього прогресу на національному та регіональному рівнях. Для цього важливим є фінансування з боку уряду відповідної програми досліджень із залученням широкого кола фахівців, що створило б можливість отримання систематизованої науково-обґрунтованої інформації як основи для формування державної політики, спрямованої на реалізацію пріоритетів сталого розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Згуровський М. Україна у глобальних вимірах сталого розвитку / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – №19. – [20-26 травня].
2. Концепція сталого розвитку України. 2005 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Лісова політика: теорія і практика: [монографія] / [І.М. Синякевич, І.П. Соловій, О.В. Врублевська, А.М. Дейнека та ін.; під ред. І.М. Синякевича]. – Львів: ЛА «Піраміда», 2008. – 612 с.
5. Національні рахунки України за 2006 рік: [статистичний бюлетень] / Держкомстат України – К.: Департамент макроекономічної статистики, 2007. – С. 27.
6. Основні терміни та визначення до Концепції переходу України до сталого розвитку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://gska2.rada.gov.ua>.
7. Перга Т.Ю. Україна в індексі екологічного усталеного розвитку: реалії та перспективи на майбутнє / Т.Ю. Перга // Екологічний вісник. – 2005. – [січень-лютий]. – С.5.
8. Синякевич І.М. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети / І.М. Синякевич // Економіка України. – 2004. – № 1.– С. 39.
9. Экономическое развитие общества 2006. Концепция // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bsuir.by>.
10. Anielski M., Rowe J. 1999. The Genuine Progress Indicator–1998 Update. San Francisco: Redefining Progress. – www.RedefiningProgress.org
11. Costanza R., Erickson J. The index of sustainable economic welfare (ISEW) for a local authority: A case study in Italy by Pulselli, F., Ciampalini, F., Tiezzi, E., Zappia, C. Department of Chemical and Biosystems Sciences and Technologies, University of Siena, Italy, Maggio, 2005. – <http://www.econ-pol.unisi.it/quaderni/449.pdf>
12. Costanza R., Erickson J., Fligger K., Adams A., Adams, C., Altschuler B., Balter S., Kelly J. Estimates of the Genuine Progress Indicator (GPI) for Vermont, Chittenden County and Burlington, from 1950 to 2000. *Ecological Economics*, 51 (1), P.139-155.
13. Daly H. and Farley, J. *Ecological Economics. Principles and applications*. – Washington: Island Press, 2004. – 454 p.
14. Daly H. E., Cobb J.B. Appendix: The Index of Sustainable Economic Welfare // H.E.Daly, J.B.Cobb. *For the Common Good: Redirecting the Economy To*

- ward Community, the Environment, and a Sustainable Future, 2nd ed. Boston: Beacon Press, 1994.
15. Farley J., Ericson J., Daly H. Ecological economics. A workbook for problem-based learning. – Washington: Island Press, 2005. – 215 p.
 16. Gini-index report. – www.en.wikipedia.org/wiki/Gini_index.
 17. Kane T., Holmes K., O'Grady M. Index of Economic Freedom // The Wall Street Journal, 2007. – www.wsj.com.
 18. Neumayer E. The human development index and sustainability — a constructive proposal. Ecological Economics, 39 (1), P.101-114.
 19. Talberth J., Cobb C., Slattery N. The Genuine Progress Indicator 2006. Executive Summary. – www.redefiningprogress.org.
 20. Talberth J., Cobb C., Slattery N. The Genuine Progress Indicator 2006 A Tool for Sustainable Development www.redefiningprogress.org.
 21. The 2005 Environmental Sustainability Index Report. Yale Center for Environmental Law and Policy. Yale University, 2005. www.yale.edu/esi.
 22. The World Health Report 2002: Reducing risk, promoting healthy life. — Geneva: WHO, 2002. — 248 p. — www.whr.edu.
 23. The Human Development Report. United Nation Development program. – www.hdr.undp.org/reports/global/2005.

Соловий І.П., Душня М.П. Аналіз індикаторів суспільного прогресу в контексті державної політики, направленої на реалізацію пріоритетів сталого розвитку України.

Во время перехода к модели устойчивого развития важной является ориентация на достижение целей общественного прогресса. На основании анализа 17 основных индикаторов, измеряющих разные аспекты общественного благосостояния и применяющихся в международной практике, сделан вывод, что важнейшим индикатором, дающим возможность принимать эффективные решения относительно развития всей социо-эколого-экономической системы, является интегральный индикатор – индикатор истинного прогресса (Genuine Progress Indicator, GPI). Индикатор GPI рассчитывается в ряде стран мира на национальном и региональном уровнях. Приняв во внимание национальные особенности статистической информации, осуществлен расчет индикатора истинного прогресса для Украины.

Ключевые слова: теория экологической экономики, индикатор истинного прогресса, валовой внутреннего продукт, устойчивое развитие, общественный прогресс.

Soloviy I.P., Dushna M.P. Social Progress Indicators Analysis in the Context of Public Policy Oriented on the Priorities of Sustainable Development of Ukraine.

During the transition to the model of sustainable development important is an orientation on achievement of aims of public progress. On the basis of analysis of the 17 basic indicators, which are measuring the different aspects of public welfare and used in international practice, a conclusion is done, that a major indicator, enabling to accept effective decisions in relation to development of whole social-ecological-economic system, is an integral indicator – genuine progress indicator (GPI). The indicator of GPI settles accounts in a number of countries of the world on national and regional levels. Taking into account the national features of statistical information, the calculation of genuine progress indicator is carried out for Ukraine.

Key words: theory of ecological economics, Genuine Progress Indicator, Gross Domestic Product, sustainable development, social progress.

Надійшло 25.11.2008 р.